

QASHQADARYO VILOYATI SANOAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISHNI BAHOLASH VA ISTIQBOLDA RIVOJLANISHNI PROGNOZ PARAMETRLARI

Qalandarov Mirkamol Bo‘ronovich
mirkamolqalandarov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmiga ishlab chiqarish omillari ta’sirini qarab chiqildi. Buning natijasida ishlab chiqarish omillarini prognoz qiymatlarini turli ekonometrik modellar asosida amalga oshirgan holda ularga mos keluvchi sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmining prognoz ko‘rsatkichlari aniqlandi.

Kalit so‘zlar; sanoat, mahsulot, model, ekonometrik, sektor, grafik, regression, kapital.

Анотация: В данной статье рассмотрено влияние производственных факторов на объем продукции, вырабатываемой промышленными предприятиями Кашкадарьинской области. В результате этого прогнозные показатели объема производства, разработанные соответствующими промышленными предприятиями, определялись на основе прогнозных значений факторов производства на основе различных эконометрических моделей.

Ключевые слова: промышленность, продукт, модель, эконометрический, сектор, график, регрессия, капитал.

Abstract. In this article, the effect of production factors on the volume of products developed by industrial entities in Kashkadarya region was considered. As a result of this, the forecast indicators of the production volume developed by the corresponding industrial entities were determined based on the forecast values of the production factors on the basis of various econometric models.

Key words; industry, product, model, econometric, sector, graph, regression, capital.

Prognoz qiymatlarini ishlab chiqish uchun dastavval tuzilgan ekonometrik modelni qator mezonlar asosida baholagan holda uni o‘rganilayotgan jarayonga mos keluvchi eng yaxshi model ekanligini asoslash lozim bo‘ladi va keyinchalik bu model asosida korxonaning asosiy ko‘rsatkichlarini kelgusi yillar uchun prognoz qiymatlarini ishlab chiqish mumkin bo‘ladi.

Demak prognoz natijalarini taxlil qilishda statistik bog‘liqligini, qaysi omil qanday ta’sir qilishini, nechta omil qanday ta’sir qilishini va h.k. o‘rganib qaror qabul

qilishimiz uchun kerak. Bu esa iqtisodiy-matematik usullardan foydalanishni taqozo etadi.

Bu o‘rinda Eviews paketli ekonometrik modellashtirish dasturi imkoniyatlari foydalanib, Mintaqa sanoat tuzilmasini takomillashtirishning regression modellari tuzildi. Mazkur dasturiy paket yordamida tahlil qilinayotgan ma’lumotlar o‘rtasida statistik bog‘liqliklar mavjudligini aniqlash mumkin va keyin olingan bog‘liqliklardan foydalanib, o‘rganilayotgan ko‘rsatkichlarni eng muhimlarini olib prognoz qilish ham mumkin. Bundan maqsad ushbu jarayonga ta’sir etuvchi ko‘p omilli ijobiy va salbiy oqibatlarni xisoblash, real obyektga qanchalik yaqinligini aniqlash va shu orqali amaliyot talablariga muvofiq takomillashtirishdan iborat.

Tadqiqotimiz obyekti bo‘lgan Qashqadaryo viloyatida sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmiga ishlab chiqarish omillari ta’sirini qarab chiqildi. Buning natijasida ishlab chiqarish omillarini prognoz qiymatlarini turli ekonometrik modellar asosida amalga oshirgan holda ularga mos keluvchi sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmining prognoz ko‘rsatkichlari aniqlandi.

Mazkur tahlilni amalga oshirish uchun Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi ma’lumotlaridan foydalanildi. Sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmiga ta’sir qiluvchi muhim omillar sifatida Sanoatda band bo‘lgan ishlovchilar soni, Nodavlat sektorda sanoat mahsuloti ishlab chiqarish hajmi, korxonalar soni hamda Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar tanlab olindi. Tahlil uchun 2002-2021 yillar ma’lumotlaridan foydalanildi.

Keltirilgan ma’lumotlar, xususan Sanoat subyektlar tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmi hajmi, Nodavlat sektorda sanoat mahsuloti ishlab chiqarish xajmi hamda Sanoat subyektlari korxonalari kapitaliga kiritilgan investitsiyalar qiymati nominal ko‘rsatkichlar hisoblanadi va ulardan to‘g‘ridan-to‘g‘ri foydalanish xulosalarni asosli bo‘lmasligini ta’minlaydi. Buni inobatga olgan holda biz ko‘rsatkichlarni real qiymatlarini aniqladik.

3.3.2-jadval

Sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmi va unga ta’sir etuvchi omillarning statistik ma’lumotlari (real qiymatlar)¹

¹ Qashqadaryo viloyat statistika boshqarmasi ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Yillar	Deflyator indeksi (2010 yil)	Sanoat subyektlar tomonidan ishlab chiqilgan	Sanoatda band bo'lganlar soni (ming kishi) X1	Nodavlat sektorda sanoat mahsuloti	Sanoat subyekt korxonalari	Sanoat subyektlari korxonalari kapitaliga kiritilgan
2002	8.5	34.7	2.89	22.59	0.23	189.38
2003	12.4	66.3	4.04	65.00	0.37	389.79
2004	18.0	139.1	5.63	138.83	0.54	610.65
2005	22.8	31.3	6.77	31.02	0.78	997.24
2006	26.4	49.8	7.49	49.89	0.91	1817.27
2007	32.1	232.2	13.16	412.93	1.16	2664.3
2008	39.6	286.5	13.34	1207.52	1.56	645.59
2009	48.3	50.8	18.06	2930.87	1.92	1058.83
2010	61.2	242.1	25.64	2405.83	2.58	977.91
2011	71.8	309.0	31.01	2930.87	3.25	1374.53
2012	100.0	558.0	47.60	3935.10	4.63	2875.90
2013	121.5	761.4	58.07	7064.37	5.61	4251.04
2014	140.3	887.1	68.18	8843.38	5.96	5533.99
2015	156.8	1368.7	144.41	13552.85	6.25	8191.70
2016	179.3	1727.0	170.33	17212.26	6.20	11356.86
2017	198.0	2167.9	190.27	2135.29	6.35	20160.42

2018	215.3	3127.2	23.467	9988.19	6.82	35564.33
2019	257.1	5234.8	246.81	16397.58	8.84	62893.08
2020	327.7	4788.6	298.20	26308.73	12.55	65281.11
2021	388.6	7282.7	345.85	35145.76	18.80	63050.73

Dastlab 2- jadval ma'lumotlari asosida Sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmi vaqtga bog'liq, ya'ni trend modelini qarab chiqamiz. Modellashtirish jarayonida ko'rsatkichlarning rivojlanish qonuniyatlariga mos modelni tanlashda keng qo'llaniladigan usul grafik usuli ekanligini inobatga olgan holda undan foydlandi



1 - rasm. Sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulot hajmining o'zgarish tendensiyasi²

Sanoat subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulot hajmining o'zgarish jarayonini prognozlash uchun hisoblangan trend modellari 3.3.1-rasmda

k
o
,
r
s

Муаллиф ишланмаси

t

Qashqadaryo viloyati sanoat subyektlari faoliyati bilan shug'ullanayotgan korxonalarining kapitaliga kiritilgan investitsiyalar qiymatini o'zgarish holatini prognozlash uchun amalga oshirilgan tadqiqot natijalari uning hech bir trend modeliga mos kelmasligini va ularning mezonlar bo'yicha qiymatlari talab darajasida emasligini ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Suyunovich, Mukhitdinov Khudoyar, and Norqobilova Feruza Abdihomidovna. "Prospects Of Digitalization Of Craftsmanship Development In The Region." *Journal of Pharmaceutical Negative Results* (2022): 345-352.
2. Kichik korxonalar moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotning asosiy elementlarining mutlaq o'zgarishini hisoblash, samaradorlikning nisbiy qiymatlarini, xususan rentabellikni hisoblash va talqin qilishni ta'minlaydigan soddalashtirilgan tahlil shakli bilan cheklanishi mumkin.
3. Молиявий ҳисобот таҳлили. Дарслик. / М.Ю.Рахимов; – Т.: “ИқтисодМолия”, 2021.
4. Abdihomidovna, Norqobilova Feruza. "Financial Services to the Residents of the Region in the Field of Crafts." *International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology* 1 (2021): 225-230.
5. Норқобилова, Ф. А. "ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ТАРМОҚЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИШДА ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ, СИНТЕЗЛАШ ВА ОПТИМАЛЛАШТИРИШ." *International journal of conference series on education and social sciences* (Online). Vol. 1. No. 2. 2021.
6. Norqobilova, Feruza Abduhomidovna. "MILLIY IQTISODIYOTDA HUNARMANDCHILIK MAHSULOTLARINI RAQAMLASHTIRISHNING RIVOJLANISH YO 'NALISHLARI." *THE INNOVATION ECONOMY* 1.04 (2023).
7. Tashkilotning moliyaviy natijalarini tahlil qilish muammolari to'g'risida / O. A. Romanova / fanlarning sinergiyasi. — 2021.
8. Moliyaviy tahlil. Darslik. / B.A.Xasanov, M.Y.Raximov, Z.A.Muqumov, A.I.Aliqulov, A.B.Jumanova, N.SH.Xajimuratov, R.B.Xasanova; – Т.: “Iqtisodiyot”.